

Доцент

UDK: 351.86

Универзитет одбране

COBISS.SR-ID: 67074825

Институт за стратегијска истраживања

DOI: 10.18485/fb_givs_sbmd.2022.ch11

E-mail: branislav.milosavljevic@mod.gov.rs

Број страница: 166–181

ПРОМЕНЕ У СТРАТЕШКОМ ПРИСТУПУ ОДБРАНЕ МАЛИХ ДРЖАВА

Доц. др Бранислав Милосављевић

Апстракт:

Полазна разматрања аутора усмерена су на неадекватности одређења појма малих држава и на недостатак консензуса око јединственог одређења тог појма. С тим у вези је и недостатак критеријума на основу којих би се једна држава класификовала као мала. С друге стране, мале државе су изложене читавом низу безбедносних изазова и утицаја који, између осталог, дефинишу стратегијски приступ одбрани. Поред тога, свака држава има различита историјска искуства у сукобима и ратовима, као и јединствене географске карактеристике у погледу могућности ширења и релативне близине пријатељских земаља или претећих великих сила. Различита искуства резултирају и специфичним стратегијама одбране, као и различитим опредељењима у погледу учешћа у евентуалним војним и политичким савезима. С тим у вези, аутор анализира поједине догађаје из блиске прошлости на европском простору, као што су сукоби у Украјини који су имали утицај на преиспитивање националних система одбране, у овом случају балтичких држава. Другим речима, мале државе су биле принуђене да детаљно размотре постојећи систем у циљу изналажења адекватнијег модела организовања и развијања потребних способности, односно најефикасније употребе расположивих ресурса у одбрани државе. То је уједно и потврда чињенице да су стратегије одбране малих држава инхерентно реактивне јер се прилагођавају спољном окружењу које не могу обликовати у складу са својим интересима.

Кључне речи:

мале државе, одбрана, геополитичке промене, савезништво, тотална одбрана, национални интереси

Увод

Од почетка XIX века и последње фазе Наполеонових ратова до данашњих дана концепт малих држава је остао нераскидиво повезан са концептом малих сила. Посматрано са аспекта великих сила, мале државе биле су превише слабе у погледу својих војних способности да би могле да делују као чувари међународног поретка или гаранти мировних споразума. Ово гледиште се постепено развијало током XIX и XX века, а важан догађај на том плану било је стварање Лиге нација, која је понудила институционалну и организациону платформу са могућностима да и мале државе остваре извешан утицај. Анализирајући истраживања везана за спољне и безбедносне политике малих држава, уочава се њихова усмереност према најважнијим кретањима у међународним односима и структуралним променама и догађајима у међународној политици. У међуратном периоду и након Другог светског рата истраживања су била фокусирана на положај малих држава у систему међународних организација, нарочито у Лиги нација и систему Уједињених нација. Након тога је наступио период у коме је основна преокупација била усмерена на биполарне тензије између СССР-а и САД, што је, између осталог, утицало и на смањење интересовања за мале државе. У каснијем развоју дискурса о истраживању малих држава, седамдесетих година XX века, дошло је до увођења тема везаних за зависност и економску сарадњу међу државама. То се одразило на општи помак у истраживању међународних односа са повећаним интересовањем за међународну политичку економију и питања која се односе на концепт међузависности и рада међународних организација (Neumann and Gstöhl 2004: 3-5).

Даљи развој студија концепта малих држава није се посебно развијао све до почетка деведесетих година. Период након завршетка хладног рата представљао је погодно тло за развој студија малих држава. Томе су посебно допринели растући талас настанка малих држава, структурне промене и догађаји у свету међународне политике и кретања унутар теорије међународних односа, процеси глобализације и регионалних интеграција, као и питања која се тичу дотадашњих погледа о економији и спољној политици малих држава. Институционалне промене и проширења ЕУ и НАТО-а резултирале су поновним усмерењем пажње на стратегије малих држава у оквиру нових институционалних поставки. Поред тога, стварање нових држава у централној и источној Европи и етнополитички сукоби који су уследили након распада бивших мултиетничких држава покренули су фокус пажње на мале државе. У теоријским расправама унутар теорије међународних односа крај хладног рата искоришћен је као прилика за оспоравање мејнстрим неореалистичке теорије. Од раних деведесетих година

социјални конструктивизам са фокусом на међународне норме, идеје, улоге и идентитет успоставио је нове истраживачке обрасце, који су додатно коришћени у научном истраживању малих држава (Milosavljević and Komazec 2020, 87).

Балтичке државе у сложеном окружењу

Историјски посматрано геостратешки положај балтичких држава (Естоније, Летоније и Литваније) одувек је био под утицајем јаке суседне државе која је испољавала утицај на њихову независност. Наиме, руска „тампон зона“ представљала је фактор који је утицао на обликовање политичке ситуације у њима и она и у савремено доба има свој утицај. С друге стране, њихово чланство у НАТО-у за Русију представља претњу везано за изградњу, ширење и стварање инфраструктуре Алијансе непосредно уз њену границу. На НАТО самиту одржаном у Велсу 2014. године, неколико месеци након кризе на Криму, између осталог донета је и одлука о проширењу НАТО снага за одговор и стварању Заједничке оперативне групе врло високе спремности (NATO 2021a) како би се показала повећана спремност западних трупа, иако је наведене снаге тек требало оформити. За балтичке државе наведени одговор није био адекватан нарастајућој руској претњи, чак и да је потцењена. На другој страни, мигрантска криза на југу европског простора утицала је на повећану забринутост многих држава и смањење интересовања за украјински сукоб.

Самит НАТО-а у Варшави 2016. године подстакао је Алијансу на стратегију одвраћања у ограниченом обиму, услед немогућности чланица за већа финансијска издвајања и ограничене могућности стационирања војних формација на простору балтичких држава. Поред осталог, донета је одлука о појачаном сталном присуству Уједињеног Краљевства, Канаде, Немачке и САД у Естонији, Летонији, Литванији и Пољској, као корак напред у суочавању са претњама. На тај начин послата је порука државама источне Европе о потврђивању кохезије и одлучности Алијансе, али и унапређењу поверења међу државама чланицама и стављању до знања да неће остати незаштићене (Hodges, Bugajski & Doran 2018: 12).

Концепт НАТО јединица за интеграцију снага (*NATO Force Integration Units*), који је покренут током Самита у Велсу, унапређен је одлукама самита у Варшави кроз увођење још две јединице. Њихова основна улога је да олакшају распоређивање главних јединица НАТО-а и да „подрже планирање колективне одбране, кроз процес пружања стручне помоћи и припреме терена за распоређивање Здружених снага за одговор изузетне борбене спремности (*NATO Very High*

Readiness Joint Task Force)". С тим у вези, концепт наведених снага осмишљен је у циљу спречавања сукоба, а не утицаја на ескалацију или изазивање, слично као и концепт Појачаног напредног присуства (*Enhanced Forward Presence – EFP*).

Распоред НАТО јединица за појачано присуство (НАТО 2021b)

Балтичке државе у оквиру својих могућности и савезничких обавеза активно учествују у свим великим операцијама на међународном плану, што је уједно представљало разлог за преусмеравање ресурса ка успостављању способности за заједничку борбу заједно са НАТО партнерима, те демонстрирање кредибилитета и поузданости. За сада Естонија, Летонија и Литванија препознате су као крхки партнери, који захтевају јаче способности одвраћања и подршку у погледу колективне одбране према члану 5. Вашингтонског споразума. Ове државе чланице заслужују такву подршку, јер би њихов неуспех значио и неуспех целог НАТО-а као безбедносне организације, што би додатно дестабилизovalo безбедност не само у Европи већ и шире. Балтичке државе сада улажу у своје војне способности, развијају оружане снаге и борбену моћ, јачају територијалну одбрану, повећавају војне буџете. Оне инвестирају у пројекте модернизације и развијају војну инфраструктуру како би побољшале своје капацитете за подршку. Њима је такође потребна снажна помоћ НАТО-а као организације, јер је то њихов заједнички интерес како сада, тако и у дугорочној перспективи. Почетна претпоставка је да одлуке и акције које је предузео НАТО делују на плану јачег

одвраћања Русије, уз демонстрирање јединства напора и кохезије. Међутим, очигледно је да предузете акције и војно распоређивање у три балтичке државе и Пољску нису довољно моћни да у потпуности спрече сваки покушај угрожавања региона или његових делова, узимајући у обзир могућности и брзину потенцијалних операција (Coper 2012: 177).

Од руске анексије Крима и почетка војног сукоба у украјинском Донбасу источноевропске и северноевропске државе ревидирале су своје процене руске политике и намера. Приступ који је Русија користила у Украјини учинио је, због промене безбедносне ситуације у Европи, лекције научене из хладноратовског одвраћања само делимично применљивим. Појава сајбер подручја, мањи нагласак на нуклеарном одвраћању и идеолошки сукоб између Русије и Запада су међу кључним разликама између хладног рата и тренутног безбедносног окружења (Vanaga and Toms 2009, i).

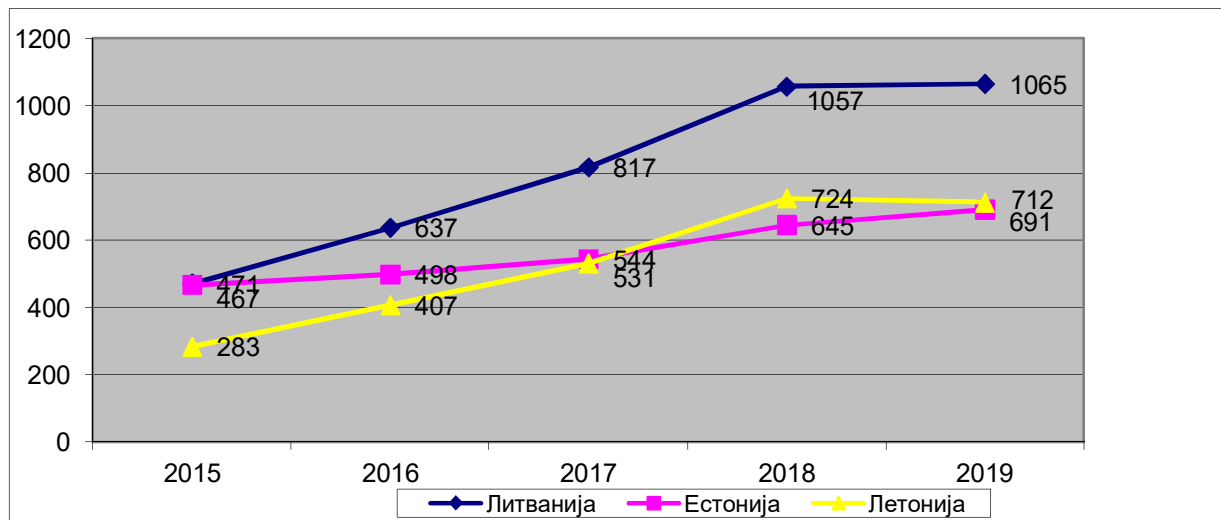
Повећање буџета одбране

Уопштено посматрано, балтичке државе су годинама недовољно финансирале сектор одбране, при чему је већина средстава била опредељена за учешће у међународним операцијама. Тако је, на пример, летонско учешће у Авганистану у просеку износило 15 милиона евра годишње у околностима светске економске кризе 2007. године, када је буџет смањен на 40%. Након догађаја у непосредном окружењу покренуте су значајне реформе како би се реализовали критични задаци одбране и избегао губитак способности. Главни фокус био је на јачању постојећих војних способности, кресању административног особља и трошкова, смањењу дуплирања функција између Министарства одбране и Оружаних снага и унапређењу темпа процеса доношења одлука (Šaraka 2017: 3). Поред тога, највише финансијских средстава опредељено је за јачање територијалне одбране кроз унапређење борбених способности оружаних снага, набавку неопходног наоружања и опреме, обуку кадрова и улагање у инфраструктуру. Дугорочни план развоја оружаних снага Летоније (2012–2024) замењен је убрзо након украјинске кризе. Нови план, „Дугорочни план развоја Оружаних снага Летоније 2016–2028“, успоставља војне способности као што су Снаге за специјалне операције, Национална гарда, механизација копнених снага, ваздушни надзор и одбрана, командовање и контрола (укључујући сајбер безбедност), војно инжењерство, индиректна ватрена подршка, обавештајни рад и извиђање, при чему су електронско ратовање и сајбер безбедност на врху листе приоритета. Треба напоменути да су спроведене реформе значајно утицале на оптимизацију

структуре сектора одбране. При томе је постојао јасан консензус да би реформе било немогуће остварити да није дошло до кризе у непосредном окружењу (Vanaga 2017: 71-73).

С друге стране, догађаји у Украјини 2014. године нису резултирали великим променама у естонском систему одбране и развоју способности, с обзиром на то да су и пре ових догађаја предузете одговарајуће мере, што указује на адекватно национално стратешко промишљање у овој области. Међутим, то ни у ком случају није значило да лекције из украјинског сукоба нису довеле до прилагођавања конкретних планова новој реалности. Но ниво издатака за одбрану може се посматрати једним од највидљивијих показатеља политичке воље за развој одбрамбених способности. Наиме, постојао је широки консензус да се најмање 2% бруто домаћег производа (БДП) потроши на одбрану. Тако је потрошња за одбрану Естоније изнад прага од 2% започета још од 2015. године. Напори Естоније у домену одбране усмерени су на развој способности за самоодбрану, која се заснива на одбрамбеном моделу фокусираном на територијалну одбрану и на концепту резервних снага припремљених кроз регрутни систем (Vosman 2015: 11-15).

У марту 2014. године, након анексије Крима, литвански парламент усвојио је нови Споразум о политици националне одбране за период 2014. до 2020. године, који је између осталог обухватао повећање и достизање 2% БДП за буџет одбране до 2020. године. Поред тога посебно је апострофирао потребу за повећањем економске и енергетске безбедности, као и отпорности меких мера, укључујући активно информисање Литванаца о могућим манипулацијама у информационом домену и проналажење легалних начина да се спречи дезинформација и пропаганда покренута споља. Споразум је укључио и обавезу за повећање капацитета за сајбер одбрану и јачање обавештајних служби. У поређењу са ранијим периодом, буџет за одбрану повећан је за 19% током 2014. године, а у 2015. за још 32% у односу на 2014. годину. Тако је Литванија постала држава са најбрже растућим буџетом за одбрану (Milosavljević and Komazec 2020: 94).

Графикон 1: Тренд буџетских средстава за одбрану балтичких држава (Military Balance 2020)

Даљом експанзијом буџета за одбрану Литванија не само да је постигла свој циљ издвајања 2% државног буџета већ је то остварила и пре рока који су парламентарне странке дефинисале споразумом о политици националне одбране 2014. године. Поред тога, Министарство одбране изнело је став да 2% БДП-а за одбрану треба сматрати минималним за развој способности потребних за одговор на безбедносне изазове Литваније, због чега ће бити потребан политички договор о будућем повећању издатака за одбрану (Кере and Osburg 2017).

Развој концепта тоталне одбране

Балтичке државе препознале су улогу коју друштво има у њиховој националној одбрани. Ове државе су такође домаћини НАТО центрима који доприносе анализи и подршци стратешким комуникацијама Алијансе, сајбер одбрани и способностима енергетске безбедности. Осим тога, балтичке државе охрабрују своје становништво да буде укључено у националну одбрану и доприносе друштвеној отпорности тако што образују грађане о улози оружаних снага, националној одбрани, безбедносним претњама и саветују цивиле о поступању у случају кризе и рата. Осим ових основа, Естонија, Летонија и Литванија се међусобно разликују у приступима одбрамбеној политици и планирању

способности. Исто тако њихови приступи раду са грађанством, као кључним деловима одвраћања и одбране, такође имају одређене специфичности.

Естонска имплементација тоталне одбране представља свеобухватан приступ који подразумева учешће свих сектора друштва, укључујући владине институције, приватни сектор и цивилне организације. Најважнији циљ је очување независности и суверенитета земље у било којим околностима. На тај начин се остварује и посредни циљ – повећање поверења грађана у естонску владу и подстицање спремности да бране Естонију. Кључни део овог приступа је обезбеђивање отпорног и кохезивног друштва које спаја одбрану, безбедност, спољну политику и сродне капацитете, те уједно обезбеђује доступност људских ресурса и њихову спремност да активно реагују у складу са потребама. Влада је додатно усавршила тај приступ, који се сада означава као интегрисана одбрана и свеобухватна безбедност, а који је потврђен у Концепту националне безбедности из 2017. године. Свеобухватна национална одбрана је приступ који обухвата читаво друштво и укључује шест стубова: војну одбрану, цивилну подршку војној одбрани, међународно (дипломатско) деловање, унутрашњу безбедност, функционисање државе и друштва и психолошку одбрану. Предметни концепт из 2017. године посебно је интересантан јер, између осталог, позива на наставак војног отпора, чак и у областима над којима је држава можда привремено изгубила контролу. С друге стране, од сваког владиног министарства се очекује да има планове и процедуре за подршку националној одбрани у зони своје одговорности (National Security Concept 2017). За Естонију је посебно карактеристично повећање свести да цивилна одбрана мора бити важан елемент за обезбеђење континуираног рада институција државе и друштва. У последњих тридесет година ова сфера је била донекле занемарена, што је довело до одлуке да се при владином уреду именује радна група за осмишљавање концепта цивилне заштите. У документу који је коначно усвојен 2018. године између осталог се предвиђа развој система за обавештавање о претњама коришћењем мобилних мрежа, као и адекватни планови евакуације. Такође, у њему су садржане и припреме здравственог система за ситуације у којима мора да се носи са масовним жртвама. Поред тога, наглашава се потреба унапређења комуникације у кризним ситуацијама, као и свести јавности и вештина неопходних за адекватно деловање у ванредним ситуацијама. Из тог разлога у школама су уведени факултативни часови о спремности за кризне ситуације, а такође 2019. године дата су упутства о поступцима и понашању у кризним ситуацијама, која су електронски дистрибуирана у јавност. С друге стране, одбрана Естоније умногоме зависи од способности да се брзо мобилишу резервне снаге. Из тог разлога влада од 2016.

године спроводи вежбе приправности за резервни састав у циљу достизања мобилизације резервних снага за четрдесет осам сати. Током првих вежби биле су ангажоване две чете (око 300 војника), али већ 2018. позвано је више од 1.200 резервиста (еквивалент једног батаљона). По ступању у своју јединицу појединци неколико дана пролазе кроз процес обнављања стечених вештина. Почетна искуства Естоније са брзим вежбама била су охрабрујућа, јер је више од 70% позваних резервиста било мобилисано и попунило јединице. Те вежбе су добра прилика не само да се увежбају механизми командовања и војне мобилизације већ и да се тестирају процеси доношења одлука унутар владе. С друге стране, неопходна је сарадња оружаних снага и привреде, која се мора прилагодити одсуству запослених који учествују на вежбама (Szymański 2020: 39-42).

Летонија је у својој стратегији националне безбедности започела са интеграцијом тоталне одбране. Предметна стратегија се фокусира на отпорност, повећавајући способност Летоније да се одупре хибридним претњама које могу бити економске, политичке и технолошке природе, да се супротстави информационом рату и да, попут Естоније, повећа друштвену кохезију. Као што је наведено у Концепту одбране из 2016. године, цивилно-војна сарадња је део приступа националној безбедности и окупља државне институције, ширу јавност и оружане снаге. Према Уставу Летоније способност становништва да се укључи у индивидуални и колективни отпор сматра се недељивим делом националног идентитета и грађанског поверења, који чине основу одбране државе од било ког агресора. Мере које су усвојене убрзо након украјинске кризе усмерене су на повећање људства у оружаним снагама. Јачање Националне гарде, која је раније била недовољно финансирана, било је саставни део ових мера. Нове смернице предвиђале су издвајање више од 70 милиона евра за развој и повећану спремност 18 јединица Националне гарде, као и увећање обима способности (противваздушне, противтенковске, инжењеријске и друге). У циљу подстицања патриотизма и интересовања омладине за одбрану покренут је Програм развоја Омладинске гарде 2015–2024. године како би се чланство повећало са 6.000 на 16.000, уз издвајање више од два милиона евра годишње за постизање ове сврхе. Такође, донете су одлуке о ревизији и реорганизацији система регрутације оружаних снага и повећању људства професионалних оружаних снага са 5.000 на 7.000 војника (Vanaga 2019: 173-175).

Литвански приступ тоталној одбрани на снази је од раних деведесетих година и инспириран је примерима нордијских земаља и Швајцарске. Овде се тотална одбрана схвата као приступ националној одбрани који укључује не само националне оружане снаге и савезничке снаге већ и мобилизацију свих

националних ресурса у циљу победе над освајачем, уз активан отпор сваког грађанина који је на било који начин легитиман по међународном праву. Литванија је такође користила концепт „свеобухватне безбедности“, који означава сарадњу војних и цивилних институција и интероперабилност војних и цивилних способности. Штавише, литвански стратешки документи посебно алудирају на концепт грађанског отпора, који подразумева да се грађани Литваније, било као појединци или формирану у мале јединице, ангажују у активностима против агресије и окупације. Министарство националне одбране подржало је овај напор објављивањем опсежних практичних препорука о томе како се припремити и деловати у ванредним ситуацијама и рату, издавањем брошуре са фокусом на отпорност 2015. године и објављивањем трећег тома са фокусом на отпор 2016. године.⁶³

Регрутација и обука цивилног становништва

Повећано учешће цивилног сектора у одбрани може се подстицати кроз ангажовање и сарадњу са постојећим друштвеним и професионалним организацијама, као и са појединцима на свим нивоима друштва. Регрутација се, поред улоге у стварању активних војних снага, такође може сматрати делом цивилног ангажовања и обуке за одбрану. Повећање људских ресурса за мобилизацију подстиче општу спремност за ванредне ситуације и доприноси већем поштовању своје земље и њених оружаних снага. Естонија је наставила регрутацију од раних деведесетих година, а Литванија је поново успоставила форму регрутације 2016, свега осам година након што је била укинута. Регрутација у Естонији траје од осам до 11 месеци и има за циљ да регруту пружи знање потребно за допринос војсци током рата. Док се само мушкарци суочавају са обавезним служењем војног рока, од 2013. године то је омогућено и женама. Слично томе, Литванија има деветомесечни програм регрутације, са значајним процентом од око 3.000 регрута годишње који учествују у програму као волонтери. Летонија је једина балтичка држава која тренутно нема никакав облик регрутације, јер је она суспендована 2006. године.

Актуелна пракса у балтичким државама има за циљ повећање способности цивила да реагују на кризу, да се заштите и помогну у подршци националној одбрани. На тој линији је и напор летонске владе ка поновном увођењу курсева

⁶³ Видети: Ministry of National Defense of Lithuania 2015.

националне одбране и цивилне одбране у школе. Ове иницијативе треба да повећају знање становништва о томе како препознати претње и како одговорити на њих. Штавише, то може повећати интересовање летонске омладине за служење у професионалним и добровољачким снагама и подићи општи ниво подршке цивилном отпору у случају сукоба. Тренутно свега 13 школа у Летонији нуди курсеве националне одбране на добровољној основи. Ако буду имплементирани, ти нови курсеви би били понуђени средњошколцима (од 10. до 12. разреда) и укључивали би учење о стратегији националне одбране, оружаним снагама, индивидуалној безбедности и опстанку, међународном хуманитарном праву и стицању различитих практичних вештина, нпр. савладавање различитих стаза и препрека или идентификовање и избегавање мина. Програм такође може да укључује обуку у гађању, индивидуалне борбене вештине и побољшање општег нивоа кондиције. Часови цивилне заштите пружили би ученицима знања о поступању у опасним ситуацијама и научили их вештинама прве помоћи. Сви мушки држављани Летоније служе обавезну војну службу, у складу са процедурама утврђеним законом. Лица на служењу војног рока која због свог мишљења, савести или верских уверења нису у могућности да служе војну службу, могу активну војну службу заменити алтернативним служењем војног рока у складу са процедурама утврђеним овим законом (Kreija-Gakište and Katane 2021: 306-315).

У Естонији регрути се обучавају од осам до 11 месеци, након чега се распоређују у резервне јединице. Према Плану развоја одбрамбених снага за период од 2017. до 2026. године акценат је на обезбеђењу пуне борбене готовости снага заснованих на две бригаде и структури територијалне одбране. План обухвата повећање главне структуре ратних јединица са 21.000 на више од 25.000 војника. У том циљу планирано је повећање броја обучених војних обвезника са 3.200 на 4.000 годишње. С друге стране, естонске одбрамбене снаге остају у великој мери оријентисане на копно, док ваздухопловство и морнарица пружају само одређене специјализоване могућности, као што су ваздушни надзор и подршка савезничким ваздушним снагама у Естонији. Међутим, само регрути и мреже цивила са вештинама везаним за одбрану нису довољни с обзиром на то да ове вештине и мреже треба да се увежбавају и усавршавају. Сходно томе, вежба интегрисаног концепта националне одбране која је одржана 2015. године, била је највећа вежба у историји Естоније. Укључивала је 13.000 резервиста, чланова естонске националне добровољне одбрамбене организације („Одбрамбена лига“), регрута, те професионалних војних и савезничких снага. Са своје стране, Литванија је интегрисала вежбу делимичне мобилизације „Удар муње 2017“, уз

учешће резервних састава. Поред тога у балтичким државама одржане су одређене обуке и вежбе за високе владине званичнике, политичаре, представнике образовних институција, невладиних организација и новинаре, са циљем да их информишу и обуче за различите кризне ситуације (Praks 2019: 154-157).

Наведене обуке доприносе изградњи међуљудских и међуорганизацијских мрежа потребних за ефикасну имплементацију укупног система одбране. То значи да се људима из различитих средина и професионалних мрежа даје прилика да се повежу једни са другима и тако створе и формалне и неформалне друштвене и комуникационе мреже. Један пример такве обуке је естонски курс националне одбране који се одржава од 1999. године. Он окупља широк спектар учесника, укључујући политичаре, војску, представнике владе и локалне власти, као и појединце који раде у приватном сектору и невладиним организацијама. Капацитети за реаговање у ванредним ситуацијама широм земље такође се редовно тестирају у вежбама као што је естонска вежба запошљавања у ванредним ситуацијама. Ова вежба је коришћена за истраживање опција за законске мере у решавању кризних ситуација (нпр. сајбер инциденти великих размера, масовно тровање, прекид у снабдевању електричном енергијом, масовни поремећаји или напади на кључну инфраструктуру) и у њу су укључени представници невладиних организација и приватног сектора. Тако је вежба одржана 2015. године помогла да се преиспитају процедуре реаговања на стратешком нивоу и идентификују потенцијални недостаци у законодавству.

Закључак

Догађаји у непосредном окружењу балтичких држава умногоме су допринели променама националних система одбране. Евидентно је да су балтичке државе, иако је реч о чланицама НАТО-а, у великој мери биле окренуте јачању сопствених капацитета. То је захтевало првенствено повећање буџетских средстава, промене у стратегијском, доктринарном и нормативном оквиру, а након тога и у организационом сегменту. Промене геополитичке околности у другој деценији двадесет првог века утицале су на поновно интересовање за концепт тоталне одбране унутар балтичких држава. Повратак идеји тоталне одбране се у овим државама види као решење за јачање одбрамбених способности. С обзиром на то да је реч о државама чланицама НАТО-а, то упућује на специфичност концепта тоталне одбране у овом веку, будући да га могу користити различите државе како би ојачале своју безбедност, уз уважавање принципа колективне одбране. Поред тога, уочава се да национална одбрана балтичких држава све више обухвата

цивилно друштво, почевши од коришћења цивилне инфраструктуре до учешћа цивила у националној одбрани. На тај начин промењена је парадигма одбране државе – од идеје да је борац само војник са оружјем у рукама и подршком савезничких снага, до уверења да сваки патриота може дати непроцењив допринос одбрани државе. Уколико се то оствари на одговарајући начин, несумњиво ће представљати немерљив допринос одбрани и одвраћању, те на тај начин помоћи у очувању безбедности државе и региона у целини. Штавише, сваки евентуални рат који би се могао одвијати у балтичким државама или у случају спољне инвазије захтевао би подршку локалног друштва у погледу логистике, информација и других ресурса. Стога је најважније да грађани разумеју своју улогу у одбрани и да буду спремни да подрже своје, као и савезничке трупе.

Библиографија

- Coper, S. Betsy. 2012. Refugees and national Security: „Crossing the Threshold of Insecurity”. In: *Refugees Worldwide, Volume 1: Global perspective*, edited by Elliott Doreen and Uma A. Segal. Santa Barbara: ABC-CLIO.
- Hodges, Ben, Janusz Bugajski & Peter B. Doran. 2018. *Securing the Suwałki Corridor, Strategy, Statecraft, Deterrence, and Defence*. Washington DC: Center for European Policy Analysis.
- Kepe, Marta and Jan Osburg. 2017. „Total Defense: How the Baltic States Are Integrating Citizenry Into Their National Security Strategies”. *Small wars journal* 24. (bez datuma) <https://smallwarsjournal.com/jrnl/art/total-defense-how-the-baltic-states-are-integrating-citizenry-into-their-national-security->
- Kreija-Gaikšte, Sandra and Irena Katane. 2021. „Implementation of the National Defense Training in Latvian Schools as the Topicality of Nowadays Education”. In: *Society, integration, education Proceedings of the International Scientific Conference*, Volume II, 304-317, May 28th-29th.
- Military Balance. 2020. *The annual assessment of global military capabilities and defence economics, 2019*. London: The International institute for strategic studies.
- Milosavljević, Branislav and Nenad Komazec. 2020. „Military strategies of small country and geopolitical change”. *International scientific conference: The euro-atlantic values in the Balkan countries* 1(3): 85-102.
- Ministry of National Defence of the Republic of Lithuania. 2015. *Prepare to survive emergencies and war: a cheerful take on serious recommendations*. Vilnius: Ministry of National Defence.
- National Security Concept 2017. 2017. доступно на: https://kaitseministeerium.ee/sites/default/files/elfinder/article_files/national_security_concept_2017.pdf
- NATO. 2021a. *Wales Summit Declaration*, Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Wales, доступно на: https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_112964.htm
- NATO. 2021b. „Boosting NATO’s presence in the east and southeast”, доступно на: https://www.nato.int/cps/fr/natohq/topics_136388.htm?selectedLocale=en

- Neumann, Iver and Sieglinde Gstöhl. 2004. *Lilliputians in Gulliver's World? Small States in International Relations*. Reykjavik: Centre for Small State Studies, Institute of International Affairs, University of Iceland.
- Praks, Henrik. 2019. „Estonia's approach to deterrence Combining central and extended deterrence”. In: *Deterring Russia in Europe Defence Strategies for Neighbouring States* edited by Vanaga Nora and Toms Rostoks, 146-162. London: Routledge.
- Šaraka, Andris. 2017. *Influence of the external factors on the defence organization and management. Latvian defence sector reforms in the light of financial crisis and Russia's aggression in the Ukraine*. Monterey: Naval Postgraduate School.
- Szymański, Piotr. 2020. *New ideas for total defence comprehensive security in Finland and Estonia*. Warszawa: Centre for Eastern Studies.
- Vanaga, Nora and Toms Rostoks. 2019. *Deterring Russia in Europe, Defence Strategies for Neighbouring States*. London: Routledge.
- Vanaga, Nora. 2017. „Security Policy of Latvia: Shaping Deterrence Posture”. In: *Latvian Foreign and Security Policy*, edited by Andris Sprūds, Iivija Brūge and Karlis Bukovskis, 63-75. Riga: Publishers Zinatne.
- Vanaga, Nora. 2019. „Latvia's defence strategy Challenges in providing a credible deterrence posture”. In: *Deterring Russia in Europe Defence Strategies for Neighbouring States*, edited by Nora Vanaga and Toms Rostoks, 163-179. London: Routledge.
- Vosman, Andres. 2015. „Learning the Right Lessons from Ukraine”. In: *European Defence Planning and the Ukrainian Crisis: two contrasting views*, edited by Magnus Petersson and Andres Vosman. Paris/Brussels: Institut français des relations internationales Security Studies Center.

CHANGES IN SMALL STATE'S STRATEGIC APPROACH TO DEFENSE

Branislav Milosavljević

Abstract:

The initial considerations of the authors are focused on the inadequacy of the definition of small states, and the lack of consensus on a single definition of that term. Related to this is the lack of criteria on the basis of which a country would be classified as small. On the other hand, small states are exposed to a number of security challenges and influences that, among other things, define a strategic approach to defense. In addition, each country has different historical experiences in conflicts and wars, as well as unique geographical characteristics in terms of the possibility of expansion and the relative proximity of friendly countries or threatening great powers. Different experiences result in specific defense strategies as well as different choices regarding participation in possible military and political alliances. In this regard, the author analyzes certain events from the recent past in Europe, such as the conflicts in Ukraine that had an impact on the review of national defense systems, in this case the Baltic states. In other words, small states were forced to consider in detail the existing system in order to find a more adequate model of organization and development of the necessary capabilities, ie the most efficient use of available resources in the defense of the state. This is also a confirmation of the fact that the strategies of defense of small states are inherently reactive because they adapt to the external environment that they cannot shape in accordance with their interests.

Key Words:

Small states, defense, geopolitical changes, alliances, total defense, national interests